

Вчений, публіцист, громадський і політичний діяч

3 березня 1995 року виповнюється 50 років від дня народження Павла Федаки. Його ім'я добре відоме в наукових колах далеко за межами нашого краю. Знають його також як активного громадсько-культурного і політичного діяча, який вже багато років стоїть на сторожі української культури Закарпаття, відстоює ідею незалежності України, своєю невтомною працею серед людей закладає основи духовності і національної свідомості.

Народився П. Федака в селі Кальнику Мукачівського району на Закарпатті, закінчив Кальницьку середню школу, а в 1968 році — з відзнакою Ужгородський державний університет. У червні того ж року став науковим працівником відділу етнографії Закарпатського краєзнавчого музею, на базі якого створювався перший в Україні музей під відкритим небом, потім був завідувачим науково-експозиційним відділом, заступником директора з наукової роботи Закарпатського музею народної архітектури і побуту, а з травня 1981 року понині працює заступником директора з наукової роботи Закарпатського краєзнавчого музею.

Павло Федака стояв біля джерел будівництва в Ужгороді етнографічного музею просто неба, внісши вагомий вклад у його створення і пройшовши у зв'язку з цим чудову школу народознавства. З метою народознавчого обстеження краю, збору експонатів, вивчення і підбору характерних зразків народного зодчества, наприкінці 60-х — на початку 70-х років він об'їздив і

обійшов пішки майже все Закарпаття, особисто зібрав для музею понад три тисячі цінних пам'яток матеріальної і духовної культури, провів детальне вивчення різних ділянок народної культури і побуту, взяв безпосередню участь у перевезенні і встановленні в музеї цілого ряду старовинних селянських хат та відтворенні в них типових інтер'єрів. Сам вчений вважає роки самовідданої праці в Закарпатському музеї народної архітектури і побуту найплодотворнішими в своєму житті.

Павло Федака насамперед науковець, а коло його зацікавлень широке: етнографія, історія, геральдика, вексикологія, музеєзнавство, пам'яткознавство. В лютому 1984 року в Мінську (на Україні з 1972 року Ради по захисту зі спеціальності «Етнографія» не було, оскільки ідеолог української філії КПСС В.Маланчук вважав народознавство розсадником націоналізму) він успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Селянські будівлі українців Закарпаття ХІХ — поч. ХХ ст.». Саме в середині 80-х років вчений завершує роботу над фундаментальною монографією «Народне будівництво Закарпаття ХVІІІ—ХХ століть», хоча через брак коштів та завантаженість громадськими обов'язками ця праця поки що не видана. Зібраний вченим етнографічний матеріал досить повно використаний у колективних монографіях «Народна архітектура Український Карпат ХV—ХХ ст.», «Гуцульщина», десятках наукових статей, а також у поважному путівнику по експозиції етнографічного музею в Ужгороді, який витримав три видання («Закарпатський музей народної архітектури і побуту». — Ужгород, 1971, 1981, 1986).

Павло Федака — постійний організатор і учасник наукових експедицій, конференцій, симпозіумів, диспутів. Варто згадати його участь у республіканській науковій експедиції «Чумацькими шляхами» (1989 р.), яка проходила по селах Полтавської, Сумської, Дніпропетровської областей,

організацію і керівництво ним широкомасштабними кількарічними народознавчими експедиціями «Шляхами куруців» — у селах Берегівського, Іршавського, Воловецького, Мукачівського, Великоберезнянського районів, краєзнавчим обстеженням сіл області й т.д.

Географія міст, в яких дослідник виступав з доповідями і повідомленнями на конференціях, надзвичайно обширна — Санкт-Петербург, Київ, Івано-Франківськ, Чернігів, Тернопіль, Львів, Полтава, Нальчик, Пенза, Свидник, Ужгород, Мукачево, Хуст... Його доповідь «Гуцульська гражда у контексті українського народного житлового будівництва» з великою увагою і зацікавленням була вислухана на Міжнародному Конгресі гуцулів, що проходив у серпні 1993 року в Івано-Франківську.

Починаючи з 1972 р. Павло Федака опублікував понад 230 наукових і науково-популярних праць, із них понад 80 наукових, які надруковані у солідних наукових збірниках, матеріалах конференцій. Його народознавчі статті регулярно поміщалися на сторінках поважного республіканського журналу «Народна творчість та етнографія» серед них слід відзначити такі, як «Реліктові форми будівель на Закарпатті» (1980. — №2), «Типи і варіанти народного житла Закарпаття» (1981. — №2), «Типи дворів на Закарпатті» (1983. — №2), «Внутрішнє планування та інтер'єр народного житла Закарпаття (друга половина XIX — початок XX ст.)» (1985. — №5), «Залежність між формами сім'ї і народного житла Українських Карпат XIX — початку XX ст.» (1987. — №1), «З історії виникнення і розвитку сільських поселень Закарпаття» (1989. — №1), «Особливості форм сільських поселень Закарпаття XIX—XX ст.» (1991. — №6) та ін.

Уже багато років дослідник вивчає проблеми музейництва, опублікував десятки праць з даної проблематики. Вони присвячені питанням будівництва українських музеїв під відкритим небом,

зокрема Закарпатського скансену, музеєфікації пам'яток історії і культури Закарпаття, створення Закарпатського краєзнавчого музею і т.д.

У центрі наукових зацікавлень Павла Федаки постійно знаходиться історична тематика. Він першим серед істориків краю звернувся до вивчення історії закарпатської «Просвіти», видавши працю «Нарис історії товариства «Просвіта» Карпатської Русі-України» (Ужгород, 1991), яка була високо оцінена рецензентами. Це стосується і його праці «Правда про Народний Дім товариства «Просвіта»» (Ужгород, 1992), у якій вперше, на основі архівних джерел і преси 20-х років, прослідковано історію будівництва в м. Ужгороді культурно-просвітницького центру закарпатських українців — Народного Дому. Зібраний автором великий джерельний матеріал ліг в основу доповіді «Товариство «Просвіта» і духовне відродження краю», яку він виголосив на Установчій конференції по відродженню на Закарпатті товариства «Просвіта» (Матеріали конференції. — Ужгород, 1991).

Павло Федака — автор ряду праць про національну символіку Закарпаття, зокрема: «До питання про історичні корені національної символіки Карпатської Русі-України» (Тези III народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю О.Маркуша. Хуст, 1991); «Особливості комітатських гербів Карпатської Русі-України» (Клейноди: Записки Українського Геральдичного товариства. — Т.І. — Українська геральдика: минуле, сучасність, перспектива. — Київ—Львів, 1991); «Печатка і герб м.Ужгорода» (Матеріали наукової республіканської геральдичної конференції. — Львів, 1992) та ін. До цього додамо, що на початку 1990-х років на сторінках закарпатської преси точилася гостра дискусія з приводу національної символіки краю, яка нерідко з наукової перетворювалася у політичну. Треба віддати належне П.Федаці, який першим, як і в свій час А.Волошин, брати Брацайки, заступився за наш

національний стяг, опублікувавши в обласній пресі декілька ґрунтовних статей і організувавши під синьо-жовтими прапорами велелюдні мітинги Ужгородської міської організації Народного Руху України (на той час вживання національних символів заборонялося і переслідувалося з боку партійних функціонерів та органів міліції). Він також взяв участь у важливій республіканській науковій конференції, яка рекомендувала Верховній Раді прийняти за державні символи України герб-тризуб, синьо-жовтий прапор і гімн «Ще не вмерла Україна», виступив з доповіддю про історичні корені національної символіки закарпатських українців і підписав від імені вчених Закарпаття відповідне Звернення конференції.

Павло Федака — автор понад 150 науково-популярних проблемних статей і публіцистичних виступів. Його статті друкувалися на сторінках «Закарпатської правди», «Молоді Закарпаття», «Карпатського краю», «Новин Закарпаття», «Карпатської України» та інших газет. Вони присвячені питанням захисту пам'яток історії і культури, визначним забутим постатям рідної історії (В.Гнатюк, Ф.Колесса, В.Січинський, О.Ольжич, А.Штефан, І.Панькевич), маловідомим сторінкам історії Закарпаття (з'їзди української молоді, діяльність історичної «Просвіти» тощо), національній символіці, перейменуванню вулиць Ужгорода і т.д.

Ще на початку 70-х років на сторінках закарпатської періодики вперше в області й Україні він порушив питання про необхідність збереження у селах, на своїх первісних місцях, старовинних садиб і громадських споруд, розробивши з цією метою науково-методичні засади створення та функціонування комплексів таких будівель у натуральному природному середовищі. Цій проблемі присвячено ряд вагомих статей.

У другій половині 80-х років серією публікацій під назвою «Роздуми про красзнавство» започаткував широке обговорення на Закарпатті

проблеми духовних витоків, історичної пам'яті, народознавства як основи формування особистості — Людини, Громадянина і Патріота, здобувши широку підтримку громадськості і викликавши лють з боку компартійних функціонерів.

Це тільки вибірковий перелік публікацій Павла Федаки, але і з нього видно поважний внесок вченого і публіциста у розвиток науки, поширення знань про свій край, формування національної свідомості. Пропонований бібліографічний покажчик праць П. Федаки засвідчує скільки зробила ця людина на ниві історії і культури рідного краю.

Павло Федака — активний громадсько-культурний і політичний діяч, який чітко притримується українського національного спрямування. Особливо багато сил і енергії громадським справам віддано ним, починаючи з кінця 1988 року, коли розпочинався український рух за демократію і державну незалежність України. Він самовіддано працював у Товаристві охорони пам'яток історії і культури, Товаристві української мови ім. Т. Шевченка, був першим головою Ужгородської міської організації Народного Руху України та заступником голови крайової організації Народного Руху, організатором і учасником всіх значних громадсько-політичних акцій в Ужгороді й області у 1989—1991 рр. і т.д. А ще ж у 1989—1993 рр. був головою закарпатського осередку товариства «Лемківщина», у 1993—1994 рр. — головою ужгородського осередку Українського геральдичного товариства, посідав чільні місця в інших громадських об'єднаннях. Завдяки йому в 1990 р. в краї відроджено крайове історичне товариство «Просвіта», головою якого він є донині і в діяльності якого вкладає чимало зусиль. Відзначимо, що Закарпатська «Просвіта» була відроджена в Україні першою. Прикро, що в республіканських виданнях останніх років про це не говориться. В інтерв'ю «Карпатській Україні» (1994. — 24 березня) голова товариства з тепло-

тою і любов'ю згадував установчі збори по відродженню «Просвіти»: *«Ви б подивилися на ті натхненні обличчя делегатів з усіх районів області, серед яких було й чимало просвітян 20—30-х років, на оту непідробну щирю радість людей з приводу відновлення діяльності цієї найзаможнішої в історії Закарпаття національно-культурної організації!»*

З часу свого відновлення і до наших днів (1990—1994) «Просвіта» видала, а Павло Федака виступив або автором, або упорядником, або редактором, добрий десяток видань, зокрема три унікальні «Календарі «Просвіти», які високо оцінили вчені, письменники, широка громадськість, ряд наукових збірників, монографій, популярних книжок, повернула з небуття десятки імен визначних діячів, заснувала і відкрила для читачів унікальну на сьогоднішній день бібліотеку і т.д.

Не можна не згадати і його самовіддану працю як депутата Ужгородської міськради (1990—1994), голови комісії з питань культури і духовного відродження. Саме він вніс на розгляд I сесії ще в травні 1990 року питання про перехід влади в обласному центрі від міськкому компартії до міської ради, про національну символіку, про реабілітацію греко-католицької церкви і т.д. Саме завдяки його принциповій позиції в комісії по перейменуванню вулиць маємо нині в Ужгороді вулиці і площі, що носять імена Августина Волошина, братів Брацайків, Івана Паськевича, Василя Гренджі-Донського, Андрія Бачинського, Михайла Грушевського, Олександра Довженка та інших видатних постатей нашої історії.

У 1994 році Павло Федака балотувався у Верховну Раду України. Його кандидатуру підтримали відомі вчені, письменники і політичні діячі краю. У їх зверненні відзначалося: *«Павло Федака чесний, високоосвічений, ерудований, відданість рідному краю й Україні, він уже неодноразово засвідчував своєю одержимою і безкорисливою науковою, громадською, культурною та політичною*

працею, а нині готовий продовжити її на вищих щаблях державного життя України».

Незважаючи на те, що наша молода держава переживає сьогодні нелегкі часи, Павло Федака залипається оптимістом: *«Вважаю, що, незважаючи на всі біди й негаразди, наш народ не втратив здатності до державотворчого життя. В нашій історії були й трагічніші сторінки. Тому щиро вірю в майбутнє України, у свій великий, талановитий і працьовитий народ. Він достойний щасливої долі».*

Не все із зробленого ювілянтном зібрано і увійшло у цей бібліографічний покажчик. Та немає сумніву в тому, що він дасть читачеві повну уяву про напрямки наукової, громадсько-культурної і політичної праці Павла Федаки і стане в пригоді вченим, викладачам вищих і середніх спеціальних закладів, студентам, учителям шкіл, краєзнавцям, бібліотечним працівникам, громадським діячам, усім, хто цікавиться історією і культурою рідної землі.

Микола ВЕГЕШ, кандидат історичних наук
Микола ОЛАШИН, кандидат історичних наук